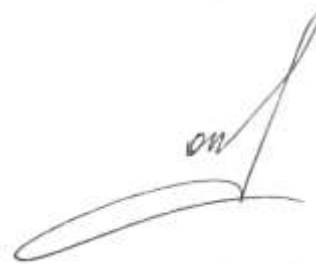

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО**

КОМЕНДА ОЛЬГА ІВАНІВНА

УДК 78.07:141.132(043.5)

**УНІВЕРСАЛЬНА
ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ
В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ**

17.00.03 Музичне мистецтво

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора мистецтвознавства**

Київ – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі історії світової музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Міністерства культури, молоді та спорту України (Київ).

Науковий консультант:

доктор мистецтвознавства, доцент
ЧЕКАН ЮРІЙ ІВАНОВИЧ,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського
Міністерства культури, молоді та спорту України,
професор кафедри історії світової музики.

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
КИЯНОВСЬКА ЛЮБОВ ОЛЕКСАНДРІВНА,
Львівська національна музична академія
імені М. В. Лисенка
Міністерства культури, молоді та спорту України,
завідувач кафедри історії музики.

член-кореспондент НАМ України,
доктор мистецтвознавства, професор
ТЕРЕЩЕНКО АЛЛА КОСТЯНТИНІВНА,
Київський національний університет театру, кіно
і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого
Міністерства культури, молоді та спорту України,
професор кафедри музичного виховання.

доктор мистецтвознавства, професор
ШАПОВАЛОВА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА,
Харківський національний університет
мистецтв імені І. П. Котляревського
Міністерства культури, молоді та спорту України,
завідувач кафедри інтерпретології
та аналізу музики.

Захист відбудеться 27 травня 2020 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.01 у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, четвертий поверх, зал Вченої ради (Фойє Малого залу).

З дисертацією можна ознайомитись у читальному залі бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського: м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, перший поверх.

Автореферат розіслано «27» квітня 2020 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства, доцент

 Волосатих О. Ю.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Універсальна творча особистість – особливе соціокультурне явище, що викликає негаснучий інтерес філософів, істориків, психологів, антропологів, культурологів, педагогів, всіх, чия увага спрямована на вивчення людини, її проявів у соціумі, її цінностей та смислів. Особливої уваги проблематика особистості набула у 1930-х роках в галузі психології, у працях Лева Виготського, Курта Левіна, Гордона Аллпорта, Генрі Мюррея та інших. Проте на теренах СРСР цей інтерес невдовзі було штучно придушено репресіями, а можливість повернення до розробки цієї проблематики настала лише у 1960-х.

Розуміння універсалізму творчої особистості або ж творчого універсалізму, як правило, пов'язане з усвідомленням жанрово-стильової багатогранності творчості митця, глибини здійснюваних ним художніх узагальнень, смисловою всеохопністю художніх концепцій, присвячених вічним питанням, а також винятково високою мірою творчого обдарування (такого погляду на універсалізм особистості притримувався Альфред Шнітке). У цьому плані всіх великих музикантів можна з повним правом віднести до універсалів, як наприклад, Йоганна Себастьяна Баха, Вольфганга Амадея Моцарта, Людвіга ван Бетховена, Дмитра Шостаковича та інших.

Проблематика представленої дисертації присвячена лише одному з багатьох можливих аспектів дослідження універсальної творчої особистості, а саме – її *діяльнісному універсалізму*. Цей вид універсалізму творчої особистості не тотожний жанрово-стильовому й лише частково пов'язаний з питаннями жанрово-стильового змісту творчості, тією мірою, якою жанрово-стильове наповнення визначає характер і спрямування того чи іншого виду творчої діяльності митця. Діяльнісний універсалізм також не пов'язаний з вивченням рівня обдарування творчої особистості, питаннями таланту, геніальності. У цьому відношенні пропонується робота базується на твердженні, що універсальними можуть бути як видатні й геніальні музиканти, так і менш відомі людству за своїми здобутками митці.

Дослідження культурно-історичних, структурно-типологічних та індивідуально-творчих аспектів універсальної творчої особистості, сутнісно важливих для дисертації, система поглядів якої сформульована як *концепція діяльнісного універсалізму творчої особистості*, потребували окремого підходу до універсальної творчої особистості й окремого методу дослідження. Таким став *діялісно-структурний метод*, що спирається на діялісну теорію особистості Олексія Леонтьєва, добре відому й неодноразово апробовану як у сфері психології, так і ширшого гуманітарного знання. Цей метод передбачає вивчення мотиваційно-діялісної сфери універсальної творчої особистості процесуально та як результат, ієрархії мотивів і видів діяльності (провідні, допоміжні, смислотворчі, операціональні і т. д.), системних зв'язків між ними, їхньої загальної конфігурації, з врахуванням рубіжних, кризових моментів творчого розвитку («зсувів мотивів на ціль» за О. Леонтьєвим). У дисертації поняття універсальна

творча особистість нерозривно пов'язане з поняттям діяльнісного універсалізму, обидва вживаються зі спорідненим семантичним навантаженням.

Поширеною є думка, що кульмінаційним спалахом прояву універсальної особистості був Ренесанс. Імена Леонардо да Вінчі, Альбрехта Дюрера, Мікеланджело Буонаротті конкретизують уявлення про багатогранність та потужність творчої особистості того часу. Проте і в подальшому універсальна особистість не зникла з пантеону європейської культури. Доба Просвітництва представила універсальну особистість іменами Рене Декарта, Йоганна фон Гете, Франсуа Марі Вольтера, Михайла Ломоносова. Романтизм – постатями Гектора Берліоза, Ріхарда Вагнера, Ференца Ліста, Каміля Сен-Санса та інших. Чимало таких постатей народило й ХХ століття. Серед них – фізик і письменник Чарльз Сноу, математик і письменник Чарльз Доджсон (Льюїс Керрол), невропатолог та поет Володимир Бехтерев, математичка і письменниця Софія Ковалевська, письменник і ентомолог Володимир Набоков, ентомолог і письменник Валерій Корнеєв, у сфері музичної культури – композитор, піаніст, музикознавець, педагог Бела Барток, композитор, музикознавець, педагог, публіцист, музично-громадський діяч Золтан Кодай, композитор, органіст, піаніст, педагог, теоретик музики Олів'є Мессіан та багато інших.

Спостереження над універсальною творчою особистістю доводять, що в різних формах вона присутня в багатьох, нерідко далеких одна від одної культурних практиках і трапляється протягом усієї історії людства. Сфокусоване її вираження пов'язане з культурними здобутками Нового Часу, а власне в музичній культурі найвищу концентрацію прикладів діяльнісного універсалізму демонструє доба романтизму, з її прагненнями індивідуалізму й фактичним отождоуванням творчої особистості та творчої індивідуальності. Проте з завершенням романтизму феномен універсальної творчої особистості не згасає, а як і романтизуючі тенденції в музиці ХХ століття, продовжує існувати, в окремих випадках набуваючи низки ретроспективних рис, зокрема, як у О. Мессіана, з характерним для нього цілим спектром позамузичних інтересів – у сфері релігії, східної філософії та орнітології. У такому, романтичному по суті, хоча й оновлюваному відповідно до потреб часу вигляді, універсальна творча особистість продовжує існувати й досі, кожного разу пристосовуючись до нових культурно-історичних умов (мається на увазі, наприклад, можливість для композитора, який нерідко перебуває в стиснених фінансових обставинах, самому виконувати власні твори).

Неоціненну роль відіграла універсальна творча особистість в українській культурі, величезний обсяг політичних і культурних завдань якої немовби «завмовляв» діячів універсального типу» (І. Дзюба) й українській музичній культурі, зокрема. Як поет, прозаїк, художник, політичний та громадський діяч проявив себе Тарас Шевченко. Як письменник, перекладач, фольклорист, етнограф, мовознавець, критик, культурно-громадський діяч працював Пантелеймон Куліш. Публіцистом, істориком, філософом, економістом, літературознавцем, фольклористом, громадським діячем та політиком був Михайло Драгоманов. Письменником, поетом, публіцистом, перекладачем, вченим, громадським діячем, полі-

тиком – Іван Франко. Письменницею, поеткою, перекладачкою, громадською діячкою – Леся Українка. Численні приклади діяльнісного універсалізму особистості в українській музичній культурі можна спостерігати, починаючи від синкретичних творчо-наукових осягнень Миколи Дилецького, багатогранної творчої діяльності Миколи Лисенка та його послідовників Кирила Стеценка і Миколи Леонтовича, Якова Степового і Федора Якименка, Олександра Кошиця, Болеслава Яворського та Миколи Рославця, Михайла Вериківського та Пилипа Козицького, Віктора Косенка та Бориса Лятошинського. Притаманний він і творчості композиторів Галичини та Буковини – Сидору Воробкевичу, Анатолію Вахнянину, Станіславу Людкевичу, Миколі Колессі, Василю Барвінському, Василю Витвицькому, Мирославу Скорику, Олександрю Козаренку та багатьом іншим нашим сучасникам – композитору, диригенту, педагогу та музично-громадському діячу Володимирі Рунчаку, композитору, педагогу, музично-громадському діячу Віктору Тиможинському, композитору, педагогу та музикознавцю Олександрю Щетинському, віолончелісту, композитору та педагогу Золтану Алмаші, піаністці, композиторці та музично-громадській діячці Ірині Алексійчук, диригенту, композитору та музично-громадському діячу Івану Остаповичу, композиторці, музикознавцю та педагогу Любаві Сидоренко, композитору, піаністу та музично-громадському діячу Олексію Шмураку та багатьом іншим.

Огляд наукової літератури з проблематики структурно-типологічного дослідження універсальної творчої особистості, питань творчого універсалізму, в тому числі його діяльнісного різновиду, переконує, що діяльнісний універсалізм творчої особистості – проблема, що досі не набула належного наукового висвітлення. Окремі аспекти діяльнісного універсалізму творчої особистості заторкнуто у нечисленних наукових працях – дисертаціях В. Батанова, Р. Варнави, О. Кригіна, М. Шалаєвої, О. Ібрагімової, Ц. Цинь, А. Єфіменко, монографіях Т. Жаркіх, М. Гончаренка, В. Мартинова, статтях О. Рощенко-Аверьянкової, А. Мартинюка, Ю. Чекана, О. Юрченко та інших. За незначними винятками (дисертація Р. Варнави, статті А. Мартинюка, О. Рощенко-Аверьянкової, Ю. Чекана, О. Юрченко) не розглянутим досі залишається це явище в українській музичній культурі. Враховуючи сказане, а також значно ширшу розробку проблематики творчої особистості в інших аспектах (Т. Гусарчук, І. Драч, В. Жаркова, О. Зінькевич, Г. Карась, Л. Кияновська, М. Копиця, М. Ржевська, В. Редя, Н. Савицька, С. Тишко, М. Черкашина-Губаренко, Л. Шаповалова та ін.), є підстави стверджувати, що як кількісно, так і якісно феномен діяльнісного універсалізму творчої особистості в основних своїх рисах і властивостях все ще залишається непізнаним, в тому числі і в зв'язку з необхідністю врахування динаміки психологічних процесів, специфіки історичних контекстів, характерності іманентно музичних властивостей діяльнісних проявів універсальної творчої особистості, що можуть бути вирішені лише у багатовимірному міждисциплінарному просторі (Н. Савицька).

Усім вище зазначеним зумовлено **актуальність теми** пропонованого дослідження, присвяченого розробці діяльнісної теорії універсальної творчої особистості, обґрунтуванню її значущості як методологічного інструменту пізнан-

ня закономірностей історичного розвитку української музичної культури. Необхідність простеження еволюції діяльнісного універсалізму творчої особистості в музично-історичних процесах низки культур європейської традиції, побудови діяльнісно-структурних моделей універсальних творчих особистостей, показових для того чи іншого її типу й відібраних за принципом «одного з показових елементів певної множини», як «еталону» типу, визначення функціональної специфіки типологічних проявів діяльнісного універсалізму творчої особистості в українській музичній культурі – послужили підставою для залучення широкого фактичного матеріалу. Розкриттю системно-інтегративної сутності діяльнісного універсалізму творчої особистості як індивідуально-творчого феномена на прикладі творчої діяльності Олександра Козаренка, як однієї з найбільш показових універсальних особистостей української музичної культури сучасності, посприяла інформація, почерпнута у безпосередньому спілкуванні з митцем та отримана в процесі опрацювання нотних рукописів, аудіо- та відеоматеріалів.

Об'єктом дослідження є універсальна творча особистість в українській музичній культурі.

Предмет дослідження – структурно-типологічні, культурно-історичні та системно-інтегративні (індивідуально-творчі) аспекти універсальної творчої особистості в українській музичній культурі.

Мета дослідження – розробити діяльнісну теорію універсальної творчої особистості, довести її наукову результативність та функціональну значущість для процесу осмислення закономірностей формування й розвитку української музичної культури.

Реалізація означеної мети обумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- вивчити стан дослідження універсальної творчої особистості в музикознавстві та інших галузях гуманітарного знання, розробити категоріальний апарат та методи дослідження універсальної творчої особистості як структурно-типологічного, культурно-історичного та системно-інтегративного феномена сучасної музичної персоналістики;

- простежити характерні риси, ознаки, властивості та тенденції діяльнісного універсалізму творчої особистості в українській музичній культурі передусім, а також – в інших музичних культурах європейської традиції, визначити основні стадії й етапи її формування і розвитку;

- визначити та окреслити найхарактерніші ознаки типів універсальної творчої особистості, простежити особливості їхнього поширення в українській музичній культурі та принагідно в деяких інших національних музичних культурах Західної та Східної Європи, змоделювати структури діяльнісного універсалізму творчих особистостей як показників типу;

- розкрити системно-інтегративну сутність діяльнісного універсалізму творчої особистості О. Козаренка;

- виявити національну специфіку типологічних проявів діяльнісного універсалізму творчої особистості в українській музичній культурі, довести визначальну роль універсальної особистості в процесах її формування та розвитку.

Методологія дослідження зумовлена проблематикою дисертації та змістом поставлених завдань, що спонукали взаємодію методологічних принципів різних наук. У результаті інтердисциплінарного підходу, зокрема інтеграції мистецтвознавчих та психологічних принципів дослідження, вироблено новий музикознавчий підхід – *діяльнісно-структурний метод дослідження універсальної творчої особистості*, побудований шляхом синтезу ключових засад діяльнісної теорії особистості О. Леонтьєва, теорії психологічного типу В. Штерна та концепції типу музиканта Н. Герасимової-Персидської, взаємообумовленість яких забезпечує відповідність обраної методології науковій концепції дослідження. Актуалізуються методичні аспекти теорії діяльнісного універсалізму творчої особистості, яка, маючи міждисциплінарне походження, поєднує низку психологічних та мистецтвознавчих підходів, застосовуваних з метою всебічного аналізу предмета дослідження. Вивчення специфіки універсальної творчої особистості базується на методах, розроблених психологією особистості та її мистецтвознавчими відгалуженнями – психологією мистецтва, психологією творчого процесу, психологією музичного мислення.

Крім того, *методи аналізу та узагальнення* використовуються для вивчення стану дослідження універсальної творчої особистості як специфічного різновиду творчої особистості в музикознавстві та персональній психології; *методи взаємодії, інтеграції, синтезу та типології* – для розробки *діяльнісно-структурного методу дослідження універсальної творчої особистості* як структурно-типологічного, культурно-історичного та індивідуально-творчого явища сучасної музикознавчої персоналістики; *методи спостереження та історичної еволюції* – при вивченні еволюції феномена універсальної творчої особистості в музично-історичних процесах культур європейської традиції; *метод діяльнісно-структурного моделювання* – для побудови структур діяльнісного універсалізму найбільш репрезентативних представників універсальної творчої особистості; *структурно-типологічний метод* – для проведення типології діяльнісного універсалізму особистості на матеріалі музичної культури ХІХ – ХХ століть, визначенні її найхарактерніших тенденцій та закономірностей; *культурно-історичний метод* та *метод функціонального аналізу* – для виявлення національної специфіки проявів діяльнісного універсалізму творчої особистості в українській музичній культурі; *феноменального методу* – для з'ясування системно-інтегративної сутності універсальної творчої особистості Олександра Козаренка. Крім того, *інтонаційний, жанрово-стильовий, тексто-інтерпретаційний методи*, використані у дослідженні результатів творчого процесу в сфері композиції, виконавства, музикознавства, педагогіки, музично-громадської діяльності; *методи біографістики та джерелознавства* – у вивченні мотиваційної сфери універсальної творчої особистості.

Принципово важливим для дисертації, об'єкт якої знаходиться в сфері музичної культури, є обмеження розглядуваних і враховуваних в процесі дослідження видів діяльності вище вказаних універсальних особистостей суто музичною сферою.

Матеріал дослідження – ноти, аудіо-, відеозаписи, фотоматеріали; публіцистика, монографії, наукові статті самих музикантів-універсалів, музикознавчі

розвідки різних жанрів про них; біографічні матеріали, спогади сучасників, епістолярна спадщина (листи, щоденники); особисті спостереження, інтерв'ю (з О. Козаренком).

Теоретичну базу дослідження сформовано корпусом наукових праць з питань:

– історії та філософії культури (Р. Барт, М. Бахтін, Ю. Борєв, Л. Вітгенштейн, Г. Гадамер, Г. Гачев, М. Гончаренко, Є. Гуренко, Е. Гуссерль, Ж. Дерріда, У. Еко, О. Ібрагімова, Р. Інгарден, Ю. Кристева, К. Леві-Строс, О. Лосєв, Ю. Лотман, Я. Лукасевич, Д. Наливайко, Ч. Пірс, М. Попович, О. Потебня, Б. Рассел, Ф. де Соссюр, К. Твардовський, М. Фуко, Н. Хомський, Д. Чижевський, О. Шпенглер та ін.);

– загальної, персональної та диференціальної психології (К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Г. Балл, В. Бехтерев, Л. Божович, Л. Віллерман, Л. Виготський, М. Волтер, П. Гальперін, Дж. Горн, У. Джемс, Д. Ельконін, Б. Енглєр, Д. Кертрайт, І. Кон, О. Лазурський, К. Леонгард, О. О. Леонтєв, Д. Леонтєв, Г. Ліндсей, Дж. Лохлін, О. Лук, О. Лурія, Д. Майєрс, Р. Мейлі, В. Моляко, Л. Первін, А. Петровський, Ж. Піаже, Н. Рейнвальд, Р. Рікман, В. Роменець, Л. Рудкевич, П. Симонов, Л. Сев, П. Стефарой, Г. Суходольський, Д. Узнадзе, Г. Хекгаузен, К. Холл, Д. Шарп, Е. Шпрангер, В. Штерн та ін.);

– теорії особистості – А. Адлера, Г. Айзенка, Г. Аллпорта, Б. Ананьєва, Е. Берна, Л. Виготського, К. Гольдштейна, У. Джемса, Е. Еріксона, Дж. Келлі, Р. Кеттєла, К. Левіна, О. М. Леонтєва, А. Маслоу, В. Мерліна, Р. Мея, В. Мясіщева, К. Платонова, К. Роджерса, Ю. Роттера, С. Рубінштейна, Г. Саллівана, Б. Ф. Скіннера, В. Франкла, З. Фрейда, Е. Фромма, К. Хорні, К. Г. Юнга, В. Ядова та ін.;

– музичної психології та психології творчості (М. Блінова, Л. Бочкарьов, Г. Гельмгольц, В. Драганчук, Д. Дувірак, Г. Єржемський, Л. Кияновська, Е. Курт, В. Медушевський, Б. Мейлах, Є. Назайкінський, В. Петрушин, А. Приходько, Н. Рождественська, Дж. Слобода, М. Старчеус, Б. Теплов, Г. Ципін та ін.);

– теорії та історії музичної культури (Л. Архімович, О. Бенч-Шокало, О. Берегова, Р. Бріндл, М. Букофцер, О. Волосатих, Г. Гартог, Н. Герасимова-Персидська, Є. Герцман, Л. Гнатюк, М. Грінченко, І. Дзюба, Л. Добрянська, І. Довгалюк, В. Жаркова, М. Загайкевич, О. Зосім, Л. Ігнатова, Г. Карась, Л. Кияновська, П. Козицький, М. Копиця, Л. Корній, Б. Кудрик, І. Ляшенко, Т. Мазєпа, П. Маценко, Ю. Медведик, М. Новакович, А. Ольховський, Г. Орлов, О. Осадця, С. Павлишин, В. Рєдя, М. Ржевська, А. Рудницький, О. Самойленко, М. Сапонов, Н. Сиротинська, С. Смоленський, О. Соломонова, К. Станіславська, Н. Супрун-Яремко, О. Таранченко, М. Хай, О. Цалай-Якименко, М. Черепанин, К. Шамаєва, М. Швед, О. Шреєр-Ткаченко, І. Юдкін-Ріпун, М. Юрченко, Ю. Ясіновський та ін.);

– теорії і методології музикознавства (І. Барсова, В. Берков, Т. Бершадська, Н. Герасимова-Персидська, Н. Горюхіна, В. Гошовський, С. Грица, Н. Гуляницька, К. Дальгауз, Е. Денисов, М. Друскін, О. Дьячкова, О. Зінкевич, І. Зінків, А. Іваницький, К. Квітка, Ц. Когоутєк, Ф. Колєсса, Ю. Кон, Н. Костюк,

І. Котляревський, С. Людкевич, Г. Ляшенко, Л. Мазель, В. Медушевський, Є. Назайкінський, О. Немкович, І. Пясковський, В. Редя, К. Руч'євська, О. Самойленко, М. Скорик, С. Скребков, М. Скребкова-Філатова, Б. Стронько, В. Сумарокова, Б. Сюта, М. Тараканов, О. Фрайт, Ю. Холопов, В. Холопова, Ю. Чекан, Т. Чернова, Б. Шеффер, А. Юсфін, Б. Яворський та ін.);

– музичного жанру і стилю (М. Арановський, Б. Асаф'єв, Л. Березовчук, О. Беркій, В. Валькова, К. Войціцька, Н. Горюхіна, Г. Дауноравічене, А. Єфіменко, О. Жарков, О. Зінькевич, К. Івахова, А. Калениченко, Л. Кирилліна, В. Конен, І. Коханик, І. Кузьмінський, А. Кутасевич, О. Кушнірук, М. Лобанова, Г. Ляшенко, Л. Мельник, М. Михайлов, Р. Морган, Є. Назайкінський, Л. Назар, О. Пономаренко, Н. Ревенко, С. Салдан, Л. Серганюк, Л. Сидоренко, І. Сікорська, О. Сокол, О. Соломонова, А. Сохор, А. Терещенко, С. Тишко, Ю. Ткач, І. Тукова, М. Черкашина-Губаренко, О. Шуміліна та ін.);

– інтонаційності музичного мистецтва, музичного мислення та сприйняття (Б. Асаф'єв, В. Бобровський, В. Валькова, Н. Горюхіна, Д. Дувірак, Л. Кияновська, М. Ковалінас, І. Котляревський, Л. Мазель, О. Маркова, В. Медушевський, В. Москаленко, А. Муха, Є. Назайкінський, І. Пясковський, О. Самойленко, О. Соколов, Б. Сюта, Ю. Чекан, Л. Шаповалова та ін.);

– музичної мови і мовлення, музичного тексту та інтерпретації (М. Арановський, М. Бонфельд, О. Гармель, Ю. Грібіненко, Л. Д'ячкова, О. Д'ячкова, Н. Зеленіна, О. Зінькевич, О. Козаренко, С. Мальцев, В. Москаленко, О. Сокол, О. Соломонова, Б. Сюта, Ю. Чекан, С. Шип та ін.);

– музичного виконавства та музичної педагогіки (І. Бермес, Й. Гофман, В. Дутчак, К. Ерліх, Т. Євсєєва, О. Катрич, Н. Кашкадамова, Г. Коган, А. Корто, Б. Кременштейн, Г. Курковський, К. Мартінсен, О. Михайличенко, Г. Нейгауз, О. Ніколаєв, Б. Нісман, Д. Рабінович, Т. Рощина, С. Савшинський, О. Сокол, Ю. Ткач, С. Фейнберг, С. Фінлоу, Я. Хацінські та ін.);

– праці, присвячені питанням творчої індивідуальності (Е. Антоколець, Д. Барта, Г. Головинський, Т. Гомон, Т. Гусарчук, Б. Джіллліам, І. Драч, М. Друскін, А. Єфіменко, В. Жаркова, В. Задерацький, О. Зінькевич, О. Ібрагімова, Л. Кияновська, В. Конен, М. Копиця, О. Корчова, В. Кузик, В. Марків, В. Мартинов, С. Павлишин, Л. Пархоменко, Г. Побережна, О. Рощенко-Аверьянова, Н. Савицька, І. Савчук, М. Северінова, Дж. Скелтон, Л. Сомфай, В. Степурко, Х. Стівенс, Н. Супрун-Яремко, О. Таранченко, Р. Тарускін, С. Тишко, М. Томашевський, В. Фішер, О. Фрайт, В. Холопова, Ц. Цинь, Г. Ципін, М. Черкашина-Губаренко, М. Шалаєва, Л. Шаповалова, Г. Шнеєрсон, А. Шнітке, Д. Єменс, Я. Якуб'як та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі:

Уперше:

- розроблено діяльнісно-структурний метод дослідження універсальної творчої особистості та апробовано його дію на матеріалі української музичної культури;
- з'ясовано сутність феномену універсальної творчої особистості, спостережено та описано комплекс її типів;

- доведено високий культуротворчий потенціал універсальної особистості та значущість типу універсала-громадського діяча в українській музичній культурі;
- визначено, продемонстровано та підтверджено функції кожного з типів універсальної творчої особистості на відповідних етапах розвитку української музичної культури;
- охарактеризовано роль універсальної особистості С. Людкевича як дзеркала загальноукраїнських тенденцій, класичний універсалізм О. Козаренка як продовження лінії М. Лисенка – С. Людкевича – М. Скорика;
- створено та верифіковано діяльнісну теорію універсальної творчої творчої особистості на матеріалі української музичної культури.

Набули подальшого розвитку:

- культурно-історична теорія Л. Виготського, його ж концепція інтеріоризації;
- діяльнісна теорія особистості О. Леонтьєва;
- концепція психологічного типу В. Штерна;
- концепція типу музиканта Н. Герасимової-Персидської;
- концепція музично-історичного процесу О. Зінькевич;
- ідеї М. Друскіна щодо особистості як відображення типологічної норми свого часу;
- ідеї динамічного вивчення творчої особистості Н. Савицької;
- ідеї внутрішньо-зовнішньої детермінації особистості І. Драч;
- ідеї рефлексивної особистості Л. Шаповалової;
- ідеї розгляду творчого «я» у різних контекстних вимірах В. Жаркової;
- ідеї інтегративності та інтегративного типу мислення В. Реді;
- ідеї інтонаційного образу світу творчої індивідуальності Ю. Чекана.

Уточнено:

- історичні та діяльнісні типи творчого універсалізму;
- поняття провідної та допоміжної діяльності;
- поняття структури універсальної творчої особистості;
- функції універсальної творчої особистості в музично-історичному процесі.

Практичне значення роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані у лекційних курсах з музичної психології, теорії музично-творчої діяльності, історії музичної культури, історії музики, історії та методики музичного виконавства, історії та методики музичної педагогіки, історії музичної критики, публіцистики та музикознавства, методики творчого процесу, теорії та історії художньої культури, у практичних курсах підготовки виконавців, композиторів, музикознавців, музичних педагогів, діячів (менеджерів) у сфері культури і мистецтва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі історії світової музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Тему дисертації в остаточному формулюванні

затверджено на засіданні Вченої ради Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (протокол № 4 від 28.11.2019 року). Дослідження відповідає комплексній темі № 15 «Загальні проблеми історичного музикознавства» перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності НМАУ (2015–2020 рр.).

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалась на засіданнях кафедри історії світової музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Різні аспекти дослідження було викладено в доповідях на наукових конференціях:

Міжнародних: «Стравінський та Україна» (Луцьк, ВДУ імені Лесі Українки, 15–17.06.2007), «Стильова панорама українського мистецтва» (Київ, ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України, 18.12.2008), «Стиль модерн у культурі» (Київ, ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України, 2010), «Новината за напереднали наука – 2013» (Софія, Болгарія, 17–25.05.2013), «Sacrum et Profanum в культурі» (Львів, ЛНУ імені І. Франка, 03–04.11.2015), «Культурний вектор розвитку України початку ХХІ століття: реалії і перспективи» (Рівне, РДГУ, 10–11.11.2016), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти» (Переяслав-Хмельницький, ДВНЗ ПХДПУ імені Г. Сковороди, 30.11.2016), «Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях» (Київ, НМАУ імені П. І. Чайковського, 02–03.11.2017; 01–02.11.2018; 7–8.11.2019), «Ювілейні та пам'ятні дати 2017 року» (Київ, НМАУ імені П. І. Чайковського, 05–06.12.2017), «Теорія музики як процес: історія, проблеми, інновації» (Київ, НМАУ імені П. І. Чайковського, 19–21.10.2018), «Регіональні культурні, мистецькі та освітні практики» (Переяслав-Хмельницький, ДПУ імені Г. Сковороди, 14–15.03.2019), «Мистецька освіта в Україні: сучасний стан – інноваційність – перспективи розвитку» (Київ, КАМ, 12–13.04.2019), «ЛюдкевичФест» (Львів, ЛОЗ, 05.10.2019), «Європейський культурний простір і українські перспективи» (Рівне, РДГУ, 14–15.11.2019)

Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Духовна культура як домінанта українського життєтворення» (Київ, ДАКККіМ, 22–23.12.2005), «Українська музична культура: проблеми наукового осмислення» (Київ, НМАУ імені П. І. Чайковського, 20–21.03.2008), «Культура ХХІ століття: стан, проблеми, перспективи» (Рівне, РДГУ, 12–13.11.2008), «Українська культура в добу глобалізаційних трансформацій» (Рівне, РДГУ, 10–11.12.2009), «Українська культура: стан і проблеми функціонування у світовому просторі» (Рівне, РДГУ, 10–11.11.2011), «М. Вериківський в контексті української музичної культури та освіти» (Кременець, КОГП імені Т. Шевченка, 24–25.11.2011), «Культурна динаміка України в світовому просторі» (Рівне, РДГУ, 15–16.11.2012), «Минуле і сучасне української музичної культури крізь призму європейських класичних традицій» (Харків, ХУК, 04.04.2013), «Українська культура у розмаїтті виявів»

(Рівне, РДГУ, 12–13.11.2013), «Українська культурно-мистецька практика в історичній ретроспективі» (Рівне, РДГУ, 14–15.11.2014), «Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти» (Луцьк, СНУ імені Лесі Українки, 21.03.2016, 12.04.2019), «Динаміка становлення індивідуального музичного стилю: особистість, школа, напрямок, епоха», Київ, НМАУ імені П. І. Чайковського, 5–6.04.2019)

Інших науково-теоретичних та науково-практичних зібраннях: «Ставропігійські філософські студії. ULTIMA RATIO» (Львів, ІМ НПУ імені М. Драгоманова, 04–05.12.2009, 26–27.11.2010, 04–05.11.2011), Фестиваль науки Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, ВНУ імені Лесі Українки, 10–13.05.2011; 14–18.05.2012), «Теорія і практика співацького процесу в навчальному закладі: традиції, перспективи» (Луцьк, ВНУ імені Лесі Українки, 12.03.2012), «Україна – Стравінський – сучасна музична культура» (Луцьк, ВДУКіМ імені І. Ф. Стравінського, 15–17.06.2012), «Українська музична культура: проблеми національної ідентичності» (Луцьк, СНУ імені Лесі Українки, 28.03.2017, 26.04.2018), «Дев'яті Антоновичеві читання» (Львів, ЛНМА імені М. В. Лисенка, 02.03.2018), «Сучасна наука та освіта Волині» (Луцьк – Володимир-Волинський, ВПК імені А. Ю. Кримського, 22.11.2018).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 50-ти наукових (одноосібних) працях, з них: одна монографія (обсяг – 10,5 друк. арк.); 49 статей: з них – 19 у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України за напрямом «мистецтвознавство», 1 – у фаховому виданні України, включеному до міжнародної наукометричної бази, 3 – у наукових виданнях України, включених до наукометричних баз, 4 – у зарубіжних наукових виданнях, включених до наукометричних баз, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 22 – в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів наукових конференцій; а також 7-ми публікаціях у співавторстві, з них 2 – у фахових виданнях, затверджених МОН України за напрямом «мистецтвознавство», 1 – у зарубіжному науковому виданні, включеному до наукометричних баз, та 1-му навчальному посібнику. У посібнику та статтях, написаних у співавторстві, автору дисертації належать частини, присвячені проблематиці творчої діяльності українських та зарубіжних музикантів ХХ–ХХІ століть.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства «Творчість М. Рославця в контексті становлення музичного модернізму» за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво» захищено 01 липня 2004 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України; її результати в тексті докторської дисертації використовувались лише як фактичний матеріал (с. 262–264). Сформульовані у пропонованому дослідженні положення виносяться на захист уперше.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів (тринадцяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел (746 позицій) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 519 сторінок, з яких основного тексту – 395 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ВСТУПІ обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, означено його методологічні засади, джерельну й теоретичну базу, узагальнено новизну, показано практичне значення роботи, вміщено інформацію про апробацію результатів дослідження, кількість публікацій, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Універсальна творча особистість як об'єкт структурно-типологічного дослідження» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито стан вивчення проблематики універсальної творчої особистості в музикознавстві, культурології, філософії, психології, проаналізовано найвідоміші теорії особистості крізь призму завдань типології діяльнісного універсалізму та здійснено обґрунтування головного методу дослідження.

У підрозділі 1.1 «Універсальна творча особистість в музикознавстві та інших галузях гуманітарного знання» проаналізовано стан вивчення проблеми дослідження з врахуванням специфіки поставлених завдань, застосовуваних методів і підходів та отриманих результатів.

У пункті 1.1.1 «Студії універсальної творчої особистості як одне з супутніх дослідницьких завдань» здійснено огляд низки гуманітарних досліджень, в яких висвітлено побіжні, проте важливі спостереження щодо універсальної творчої особистості в плані співвідношення особистісного й позаособистісного, мисленнєво-міждіяльнісних взаємодій, динаміки розвитку.

У пункті 1.1.2 «Аспекти універсалізму в спеціальних музикознавчих, культурологічних, філософських дослідженнях» проаналізовано значний масив монографій та дисертацій українських за зарубіжних науковців, присвячених проблематиці універсальної творчої особистості. Зазначено, що універсальну творчу особистість розглянуто ними в контексті соціокультурних реалій, крізь призму онтологічного, етичного та екзистенційного підходів, як характерну, оцінну рису геніальності, як типологічну норму певного історичного часу, у жанрово-стилістичному та психологічно-особистісному вимірах.

У пункті 1.1.3 «Універсальна творча особистість в основному ракурсі музикознавчого дослідження» зауважено, що значну частину праць, присвячених проблематиці універсальної творчої особистості, побудовано за біографічним принципом, з констатацією факту універсалізму, в кількох випадках започатковано наукову розробку окремих її аспектів. У результаті зроблено висновок щодо непізнаності явища універсальної творчої особистості в українській музичній культурі, актуальності та своєчасності обраної проблематики дослідження, необхідності визначити зміст і сутність феномену універсальної творчої особистості, усвідомлення й окреслення його обсягів, вивчення функцій, спостереження специфіки й динаміки проявів, осмислення ролі та значення в творчих процесах різних рівнів і масштабів.

Підрозділ 1.2 «Теорії особистості в контексті завдань типології універсальної творчої особистості» присвячено огляду низки наукових підходів, а також детальному аналізу теорій особистості різних шкіл – психоаналізу, функціоналізму, біхевіоризму, когнітивної, гуманістичної та диференціальної пси-

хології, факторних теорій особистості, гештальпсихологічних, соціальних та екзистенційних, культурно-історичних та діяльнісних теорій – на предмет їхньої відповідності завданням типології універсальної творчої особистості.

У пункті 1.2.1 «Панорама дослідницьких шкіл і позицій» стисло висвітлено теорії психоаналізу З. Фрейда, колективного несвідомого К. Г. Юнга, суспільних почуттів А. Адлера, соціального характеру Е. Фромма, «емпіричного» та «чистого Я» У. Джемса, оперантного замовлення Б. Ф. Скіннера, «локуса контролю» Ю. Роттера, особистісних конструктів Дж. Келлі, «Я-концепцію» К. Роджерса, персональних диспозицій Г. Аллпорта, гуманістичних потреб А. Маслоу, спадкової особистості Р. Кеттела, чотирирівневої особистості Г. Айзенка, теорію поля К. Левіна, «розуміючої психології» Е. Шпрангера, логотерапії В. Франкла, культурно-історичну теорію Л. Виготського, вчення про особистість С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, В. Мясіщева, інтегральну індивідуальність В. Мерліна, диспозиційну концепцію особистості В. Ядова, діяльнісну теорію О. Леонтєва.

У пункті 1.2.2 «Теорії особистості: проба на функціональну відповідність» на основі аналізу близько сорока теорій особистості різних напрямків і шкіл зроблено висновок про найвищу відповідність діяльній теорії особистості О. М. Леонтєва завданням структурно-типологічного дослідження універсальної творчої особистості, що обґрунтовано її спиранням на концепцію інтеріоризації, увагою до мотиваційних процесів та системно-інтегративних взаємозв'язків між видами і формами діяльності.

У пункті 1.2.3 «Діяльнісна теорія особистості Олексія Леонтєва» детально описано вчення О. Леонтєва, з засадничим для нього розумінням психіки як «суб'єктивного образу об'єктивної реальності». Зазначено, що діяльнісна теорія О. Леонтєва визначає структуру особистості як відносно стійку конфігурацію головних, всередині ієрархізованих, мотивів / діяльностей, що утворюють її загальний «психологічний профіль».

Підрозділ 1.3 «Обґрунтування діяльнісно-структурного методу дослідження універсальної творчої особистості» присвячено характеристиці типу музиканта як одного з визначальних факторів якості універсальної творчої особистості та провідної діяльності в ролі головного критерію визначення її типу. Визначено, що універсальна творча особистість – це творча особистість, для якої характерне поєднання не менше трьох видів діяльності, серед яких розрізняють провідні й допоміжні, і конфігурація яких на різних стадіях розвитку універсальної особистості та з врахуванням усього творчого шляху й визначає її загальний профіль або тип.

У пункті 1.3.1 «Тип музиканта як фактор якості діяльнісного універсалізму. Концепція Ніни Герасимової-Персидської» відзначено, що зміни історичних умов, обставин, місця й ролі музиканта в суспільстві, способів його комунікації зі слухачською аудиторією призводять до зміни типу музиканта-майстра, поширеного в добу Середньовіччя, на тип музиканта-творця, що народжується в умовах Нового Часу.

У пункті 1.3.2 «Провідна діяльність як критерій визначення типу універсальної творчої особистості» вказано, що провідна діяльність в рамках концепції діяльнісного універсалізму творчої особистості відзначена масштабністю, тривалістю, цінністю для митця, його сучасників та нащадків, всередині якої зароджуються нові види діяльності, перебудовуються творчі процеси. Визначено, що для музиканта-майстра властиві загальнокультурний, недиференційований, кумулятивний характер діяльнісного універсалізму, з домінуванням виконавства та типологічною багатофункціональністю, а для музиканта-творця – спеціалізований, диференційований, інтегративно-синтетичний характер діяльнісного універсалізму, з домінуванням композиції та типологічною монофункціональністю. Обґрунтовано, що утвердження типу музиканта-творця у ХІХ столітті відбувається в умовах формування нових видів діяльності – композитор, виконавець, музикознавець, музично-громадський діяч, педагог – та зміни ієрархії між ними. Вказано, що комплекс типів універсальної творчої особистості Нового Часу включає шість типів, п'ять з яких – універсал-композитор, універсал-виконавець, універсал-музикознавець, універсал-громадський діяч, універсал-педагог – утворені шляхом домінування однієї провідної діяльності в загальному профілі митця, а класичний універсал – рівновагою всіх видів діяльності.

РОЗДІЛ 2 «КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ТА СТРУКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ» складається з трьох підрозділів, у яких простежено прояви універсальної творчої особистості в музичній культурі Стародавнього Світу, Середньовіччя, Ренесансу, Бароко, Класицизму, детально розглянуто феномен універсальної творчої особистості в національних музичних культурах доби Романтизму, ХХ століття та сучасності, сфокусовано увагу на структурно-типологічному аспекті.

У підрозділі 2.1 «Прояви діяльнісного універсалізму в музичній культурі Стародавнього Світу та Середньовіччя. Феномен „синкретичного універсалізму”» розкрито місце і значення прообразу універсальної особистості в музичних культурах первісного суспільства, Стародавнього Світу та Середньовіччя.

Пункт 2.1.1 «Витоки діяльнісного універсалізму на ранніх стадіях розвитку суспільства» присвячено поясненню зумовленості будь-яких проявів самовираження первісної людини та людини Стародавнього Світу трудовими процесами та релігійними ритуалами. Цей прообраз діяльнісного універсалізму означено як прикладний та/або синкретичний, відзначено його колективні форми.

У пункті 2.1.2 «Риси діяльнісного універсалізму музиканта доби Середньовіччя» спостережено часткові прояви універсалізму особистості у храмовій практиці Середньовічної Європи, придворному і вуличному мистецтві, зауважено синкретичний характер промовленого слова і проспіваного вірша.

Підрозділ 2.2. «Ренесанс. Бароко. Класицизм. Екстенсивні та інтенсивні прояви діяльнісного універсалізму» присвячено висвітленню перехідного характеру діяльнісного універсалізму в музичній культурі Західної Європи ХІV–ХVІІІ століть. Запропоновано осмислення явищ типологічної норми, па-

радигми музиканта в музичній культурі Нового Часу. Наведено приклади на матеріалі творчості найвидатніших представників музичної культури того часу.

У пункті 2.2.1 «*Риси універсальної особистості в епоху Відродження: типологічна норма та відхід від неї*» відзначено, що формування універсальної творчої особистості в добу Відродження характеризується тенденціями екстенсивної полідіяльності, структурної невпорядкованості та домінуванням виконавства, сама ж універсальна творча особистість постає типологічною нормою часу.

У пункті 2.2.2 «*Перехідний характер діяльнісного універсалізму в музичній культурі XVII–XVIII століть. Роль оперного жанру*» охарактеризовано процеси інтенсифікації універсалізму особистості, зокрема, тяжіння до монодіяльності на фоні збереження тенденції домінування виконавства. Вказано, що творча діяльність ряду універсалів того часу виявляє риси універсалізму як старого, так і нового зразка одночасно. Зазначено, що завдяки виходу на історичну арену оперного жанру на зміну аморфному діяльнісному універсалізму музиканта-майстра починає приходити структурований діяльнісний універсалізм музиканта-творця, з притаманним для нього домінуванням такого виду діяльності як композиція.

У пункті 2.2.3 «*Виконавець чи композитор: зміна парадигми музиканта в музичній культурі Нового Часу*» вказано на подальше посилення тенденцій структурованості діяльнісного універсалізму та пріоритетності композиції. Зазначено, що окреме місце в галереї універсальних творчих особистостей докласичного періоду належить Ж.-Ф. Рамо, що прославився як виконавець (органіст, клавесиніст), композитор та музикознавець, і постать якого слід вважати прототипом класичного універсалізму особистості.

Пункт 2.2.4 «*Видатні представники бароко й класицизму крізь призму проблематики універсальної творчої особистості*» присвячено розгляду універсальних творчих особистостей Г. Ф. Генделя, Й. С. Баха, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена у зіставленні зі специфікою діяльнісного універсалізму музиканта-майстра й музиканта-творця. Як результат визначено належність універсальних творчих особистостей Г. Ф. Генделя та Й. С. Баха до екстенсивного полідіяльного неструктурованого універсалізму музиканта-майстра, творчих особистостей Й. Гайдна та В. А. Моцарта – до універсалізму перехідного зразка, а особистості Л. ван Бетховена – до інтенсивного монодіяльного структурованого універсалізму музиканта-творця.

У підрозділі 2.3 «**Діяльнісно-структурна модель як засіб структурно-типологічного дослідження універсальної творчої особистості (XIX–XX століття)**» розкрито структурно-типологічний потенціал універсальної творчої особистості на матеріалі європейської музичної культури XIX–XX століть. Побудовано діяльнісно-структурні моделі показових представників типів універсал-композитор, універсал-виконавець, універсал-музикознавець, універсал-громадський діяч, універсал-педагог, класичний універсал, представлено змішані зразки.

У пункті 2.3.1 «*Універсал-композитор*» визначено, що для універсала-композитора характерно: розповсюдженість типу, переважання чотири-

(К. М. Вебер, П. Чайковский) і п'ятидіяльній (Б. Сметана, М. Римський-Корсаков) структур універсалізму особистості (виняток Ф. Шопен), накопичувальна (К. М. Вебер, Б. Сметана), сходинчаста (Ф. Шопен), замінювальна (П. Чайковський) динаміка універсалізму, розгалуженість виконавської діяльності, пов'язана зі спадкоємністю типу музиканта-майстра (К. М. Вебер, Б. Сметана), прояви музикознавчої активності у формі публіцистичної та музично-критичної діяльності (К. М. Вебер, Б. Сметана), незначна роль громадської діяльності (К. М. Вебер, Б. Сметана, М. Римський-Корсаков).

У пункті 2.3.2 «Універсал-виконавець» зазначено, що для універсала-виконавця притаманно: рідкісність типу, зумовлена втратою у ХІХ столітті пріоритетності виконавства в структурі універсалізму, наявність чотири- (Р. Штраус) та п'яти- (М. Голованов) діяльній структури універсалізму, її статичність (М. Голованов, особливо Р. Штраус), розгалуженість виконавської діяльності, зумовлена спадкоємністю типу музиканта-майстра (М. Голованов), допоміжні функції публіцистичної, музично-критичної та громадської діяльності (Р. Штраус, М. Голованов).

У пункті 2.3.3 «Універсал-музикознавець» зроблено висновок щодо рідкісності вказаного типу (М. Друскін), його формування лише у ХХ столітті, зумовлене залежністю музикознавчої діяльності від розвитку освітніх і наукових інституцій в сфері музики, замінювальну й зворотню динаміку універсалізму, розгалуженість музикознавчої діяльності, що включає роботу науковця, публіциста, лектора-просвітителя, густі діяльнісно-видові тематичні, жанрові та стильові синтези в структурі універсалізму.

У пункті 2.3.4 «Універсал-громадський діяч» вказано на рідкісність цього типу (М. Балакірєв), що зумовлено «нестатусністю» провідної діяльності, статичність структури універсалізму, розгалуженість усіх видів діяльності, як наслідку пасіонарності типу, найтісніші міждіяльнісні взаємодії.

У пункті 2.3.5 «Універсал-педагог» зроблено висновок щодо помірної представленості типу, переважання чотиридіяльній структури універсалізму (С. Франк, М. Мясковський, Р. Глієр), його накопичувальну динаміку (М. Мясковський, Р. Глієр), наявність діяльнісно-видових розгалужень і взаємодій (С. Франк, Р. Глієр).

У пункті 2.3.6 «Класичний універсал» визначено, що для класичного універсала характерно: розповсюдженість типу, переважання чотиридіяльній структури універсалізму, де в ролі провідних видів діяльності виступають виконавство, композиція і музикознавство (Г. Берліоз, Б. Барток, З. Кодай), і п'ятидіяльній структури універсалізму, в якій до попередніх видів діяльності додається педагогіка (К. Сен-Санс, С. Танєєв, О. Мессіан). Винятки складають тридіяльнісна структура особистості Р. Вагнера та чотиридіяльнісна структура особистості З. Кодая, у якій місце виконавства посідає музично-громадська діяльність. Вказано, що для класичного універсала притаманна рання сформованість структури особистості (Г. Берліоз, Р. Вагнер, З. Кодай), її статична організація (Г. Берліоз, Р. Вагнер, С. Танєєв, З. Кодай), рідкісні прояви накопичувальній (О. Мессіан) та накопичувально-замінювальній тенденцій

(К. Сен-Санс, Б. Барток), показові діяльнісно-видові розгалуження (виняток Р. Вагнер), міждіяльнісні взаємодії, прояви універсалізму як вищої закономірності творчості. Зазначено, що з розглянутих семи музикантів, належних до типу класичного універсала, троє (Г. Берліоз, Р. Вагнер та К. Сен-Санс) демонструють найхарактерніший для європейської музичної культури ХІХ століття різновид класичного універсалізму (композитор – виконавець – музикознавець), а універсальна творча особистість О. Мессіана – найвищий серед усіх універсалів ступінь міждіяльнісних взаємодій.

У пункті 2.3.7 «На межі типів» виявлено зразки чотиридіяльнісної (Ф. Мендельсон, П. Гіндеміт) та п'ятидіяльнісної структур універсалізму особистості (Ф. Ліст, Ан. Рубінштейн). Зазначено, що найчастіше зустрічається переважання двох видів розгалуженої провідної діяльності – композиції і виконавства (дуальна конфігурація) в сукупності зі значними міждіяльнісними взаємодіями (Ф. Мендельсон, Ф. Ліст, Ан. Рубінштейн), що є редукуванням властивостей музиканта-майстра. Спостережено зразки накопичувальної динаміки універсалізму (Ф. Мендельсон, Ф. Ліст, П. Гіндеміт), рідше – поєднання накопичувальної та замінювальної тенденцій (Ан. Рубінштейн) та мотиваційно-діяльнісних суперечностей (Ф. Мендельсон, Ан. Рубінштейн). Вказано, що окремо від інших знаходиться універсальна творча особистість П. Гіндеміта, структура якої поєднує одразу ознаки трьох типів – композитора-універсала, виконавця-універсала та класичного універсала, на що вказує притаманний П. Гіндеміту винятково широкий діапазон міждіяльнісних взаємодій.

РОЗДІЛ 3 «УНІВЕРСАЛЬНА ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ У ПРОСТОРИ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ (СТРУКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТИ)» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито вагому роль універсальної творчої особистості як системно інтегрованої цілісності, з виявленням ознак індивідуального діяльнісного стилю. Зокрема, відзначено її особливу значущість на етапі заснування та структурування української музичної культури, зростання потенціалу – в періоди інтенсивного розвитку, виконання функцій збереження основ і підтримки – в особливо важкі, кризові моменти.

У підрозділі 3.1 «Структура діяльнісного універсалізму Миколи Лисенка» зазначено, що суголосно до європейських тенденцій засновником національної композиторської школи та основоположником української класичної музики став саме універсал – піаніст, диригент, композитор, музикознавець, педагог, музично-громадський діяч Микола Лисенко, який почав формуватися як виконавець, але в процесі кристалізації особистості прийшов до пріоритету музично-громадської діяльності.

У пункті 3.1.1 «Піаніст» описано процес формування М. Лисенка як піаніста, його сольні та ансамблеві виступи, репертуар, відгуки преси, сучасників, особливості виконавського стилю.

Пункт 3.1.2 «Диригент» присвячено діяльності М. Лисенка як організатора й керівника українських хорових колективів. Описано концертні виступи, програми, хорові подорожі, відгуки преси та сучасників.

У пункті 3.1.3 «Педагог» висвітлено характер педагогічної праці М. Лисенка у навчальних закладах різного рівня та організованій ним Музично-драматичній школі.

У пункті 3.1.4 «Фольклорист» окреслено два напрями фольклористичної діяльності М. Лисенка – збирання й запис народних пісень та спроби їх наукового осмислення.

У пункті 3.1.5 «Композитор» розкрито процес формування М. Лисенка як композитора, жанрові та стильові особливості його композиторської спадщини, проаналізовано відгуки преси, сучасників, наведено документальні свідчення про його власне ставлення до своєї композиторської праці.

У пункті 3.1.6 «Музично-громадський діяч» висвітлено участь М. Лисенка у численних громадських організаціях та проєктах. На основі залучених спогадів композитора та його сучасників стверджено підпорядкування усіх видів діяльності митця інтересам української громади.

У пункті 3.1.7 «Внутрішньо-системні зв'язки» визначено специфіку міждіяльнісних взаємодій багатогранної творчості М. Лисенка, вказано на її густу міжвидову переплетеність, тісне співжиття фортепіанного й хорового виконавства, вплив громадсько-просвітницьких ідей на всі інші види та форми діяльності митця, наведено спостереження щодо зародження одних видів діяльності всередині інших.

У пункті 3.1.8 «Тип універсалізму, динаміка розвитку особистості» зазначено, що на основі аналізу структури універсальної творчої особистості М. Лисенка зроблено висновок про те, що його провідною діяльністю є музично-громадська, як найвища ціль творчої самореалізації, стрижень усіх інших видів і форм творчої активності митця. Вказано, що пріоритетність громадської діяльності М. Лисенка зумовлена також екстравертивністю, лідерськими якостями його особистості, вродженим артистизмом, загостреним відчуттям відповідальності, ставленням до України, вираженим словами «роблю й працюю на користь їй». Визначено належність універсальної творчої особистості М. Лисенка до типу універсала-громадського-діяча.

Підрозділ 3.2 «Феномен діяльнісного універсалізму в музичній культурі Наддніпрянської України» присвячено розгляду структур найвидатніших універсальних творчих особистостей цього краю. Зазначено, що саме тип універсала – громадського діяча виявився в ньому найбільш затребуваним, крім того, громадська діяльність посіла вагоме місце в структурах ряду універсалів інших типів.

У пункті 3.2.1 «Кирило Стеценко» окреслено багатогранну композиторську, хормейстерську, педагогічну, музично-критичну та музично-громадську діяльність митця, віднесено його особистість до типу універсала-громадського діяча. Зазначено, що як і у М. Лисенка, динаміка розвитку універсальної творчої особистості К. Стеценка представлена вектором: від виконавства – до громадської діяльності, а структура універсальної творчої особистості побудована на засадах усвідомленої контраверсії творчих прагнень і громадських обов'язків («життя тягне мене в один бік, а душа моя прямує до свого»).

У пункті 3.2.2 «Федір Якименко та Яків Степовий» проаналізовано композиторську, виконавську, педагогічну, громадську, музично-критичну діяльність Ф. Якименка та Я. Степового. Встановлено, що схожі в багатогранності творчої самореалізації, вони – типологічно відмінні в структурах універсальних творчих особистостей: Ф. Якименко – універсал-композитор, Я. Степовий – універсал-громадський діяч. Причина – сприятливі обставини творчої реалізації Ф. Якименка як композитора у Празі й Парижі та несприятливі обставини творчої реалізації Я. Степового як композитора в Україні.

У пункті 3.2.3 «Микола Леонтович» розкрито багатогранну педагогічну, диригентську, композиторську, фольклористичну та громадську діяльність М. Леонтовича, віднесено його універсальну творчу особистість до типу універсала-педагога. Зазначено вагому роль громадської активності в структурі діяльнісного універсалізму митця, багаторічна виконавська й педагогічна праця якого в Кам'янець-Подільську, Чукові, Тульчині, Києві тощо, була спрямована на вирішення широкого кола просвітницьких завдань.

Пункт 3.2.4 «Олександр Кошиць» присвячено осмисленню особливостей універсальної творчої особистості О. Кошиця – диригента «з Божої ласки», композитора, громадського діяча, етнографа, публіциста, педагога, що увійшов в історію української музики, передусім, як засновник та художній керівник Української республіканської капели. Відзначено належність особистості О. Кошиця до типу універсала-виконавця, при тому важливість його музично-громадських інтересів і здобутків.

У пункті 3.2.5 «Болеслав Яворський та Микола Рославець» проаналізовано творчу діяльність музикознавця, педагога, піаніста, композитора, музично-громадського діяча Б. Яворського та композитора, музикознавця, педагога та громадського діяча М. Рославця. Зазначено, що систематики та генератори ідей за складом мислення (універсали-музикознавці), творці оригінальних ладових систем (теорія ладового ритму, система синтетакорду) обоє здійснили значний внесок в українську музичну культуру як педагоги й діячі освіти (Київ, Харків), але на початку 1920-х залишили Україну у зв'язку з усвідомленням неможливості власної реалізації як науковців.

У пункті 3.2.6 «Пилип Козицький та Михайло Вериківський» висвітлено багатогранну діяльність універсальних творчих особистостей П. Козицького (музикознавець, композитор, педагог, музично-громадський діяч) та М. Вериківського (композитор, диригент, педагог, музикознавець, музично-громадський діяч), віднесених до типу класичного універсалізму. Зазначено, їхня творчість протистояла перериванню та знищенню української культурної традиції в радянський час, у різних її формах і напрямках.

У пункті 3.2.7. «Віктор Косенко та Борис Лятошинський» охарактеризовано творчу діяльність піаніста, композитора та педагога В. Косенка та композитора, педагога, музично-громадського діяча й диригента Б. Лятошинського, віднесених до типу універсала-композитора. Вказано, що якості діяльнісного універсалізму в обох виражені порівняно слабше, що виявилось в т. ч. реакцією на завершення процесу формування національної композиторської школи.

У підрозділі 3.3 «Універсальна особистість в музичній культурі Буковини та Галичини» вибудовано структури діяльнісного універсалізму найвидатніших музикантів-універсалів Буковини та Галичини, вказано на схожість їхніх функцій у формуванні й розвитку культурно-історичного процесу з функціями наддніпрянських універсалів.

У пункті 3.3.1 «*Сидір Воробкевич та Анатоль Вахнянин*» проаналізовано універсальні творчі особистості С. Воробкевича – письменника, композитора, диригента, педагога, громадського діяча та А. Вахнянина – письменника, композитора, диригента, педагога, музикознавця, громадського діяча. Стверджено їхню належність до типу універсала-громадського діяча, функціональну й типологічну схожість з особистостями М. Лисенка, К. Стеценка та Я. Степового.

У пункті 3.3.2 «*Станіслав Людкевич*» осмислено діяльність митця як композитора, музикознавця, диригента, педагога та громадського діяча, стверджено виражені ознаки дуалізму провідних видів його діяльності (композиція та музикознавство). Віднесено універсальну творчу особистість С. Людкевича до категорії на межі типів, відзначено його окреме місце в музичній культурі Західної України, як узагальненого віддзеркалення її загальноукраїнських тенденцій.

Пункт 3.3.3 «*Василь Барвінський*» присвячено дослідженню універсальної творчої особистості митця, віднесеної до типу класичного універсалізму (*композитор, піаніст, педагог, музично-громадський діяч, музикознавець*). Простежено густу міжвидову переплетеність та синтетично-інтегративну сутність діяльності митця, присвяченої розвитку галицької музичної культури міжвоєнного періоду. Зазначено типологічну і функціональну схожість універсальної творчої особистості В. Барвінського з особистостями П. Козицького та М. Вериківського.

У пункті 3.3.4 «*Микола Колесса*» осмислено особливості діяльнісного універсалізму композитора, диригента, педагога, музикознавця та громадського діяча М. Колесси, чию особистість віднесено до типу універсала-виконавця. Вказано, що значення універсальної творчої особистості М. Колесси в музичній культурі Галичини можна співвіднести зі значенням особистості О. Кошиця в Наддніпрянській Україні.

У пункті 3.3.5 «*Василь Витвицький*» проаналізовано творчу діяльність музикознавця, педагога, диригента, композитора, громадського діяча В. Витвицького. Зроблено висновок про належність його універсальної творчої особистості до типу універсала-музикознавця та дзеркальне «повторення» ним ситуації Б. Яворського та М. Рославця.

У пункті 3.3.6 «*Мирослав Скорик*» розкрито багатогранну творчу діяльність М. Скорика – композитора, музикознавця, педагога, диригента, музично-громадського діяча, універсальну творчу особистість якого віднесено до типу універсала-композитора із зазначенням її типологічної та функціональної схожості з особистістю Б. Лятошинського.

Розділ 4. «ОЛЕКСАНДР КОЗАРЕНКО: ІНДИВІДУАЛЬНО-ТВОРЧІ ПАРАМЕТРИ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ», який складається з чотирьох підрозділів, присвячено дослідженню особливостей діяльнісного універса-

лізму сучасного українського *піаніста, композитора, музикознавця*, педагога, музично-громадського діяча О. Козаренка, особистість якого віднесено до типу класичного універсала. Відзначено, що однією з причин появи феномену О. Козаренка є вплив на формування його універсальної творчої особистості генія М. Лисенка. У процесі аналізу провідних видів творчої діяльності митця визначено і охарактеризовано п'ять індивідуально-творчих параметрів його універсальної творчої особистості, а саме – знакову інтерпретацію тексту, національну тематику творчості, вокальність художнього мислення, децентралізацію текстових структур, театралізацію художніх концепцій, вказано на спірально-подібну динаміку цих параметрів та різні форми синтезу. Відзначено вирішальну роль виконавства в ранньому періоді творчості митця, пріоритет композиції в діяльності 1994–2008 рр., пріоритет музикознавства в діяльності 1999–2014 рр. та композиторсько-музикознавчий дуалізм 1999–2008 рр.

У підрозділі 1.1 «Універсальна особистість у лабіринтах творчого процесу» окреслено творчий портрет композитора, запропоновано жанрову панораму та періодизацію творчості. Окреслено особливості, способи, шляхи реалізації та результати діяльнісного синтезу як осердя класичного універсалізму особистості. Визначено структурні, функціональні, типологічні та індивідуально-творчі параметри універсальної творчої особистості О. Козаренка.

У пункті 4.1.1 «Штрихи до творчого портрету» стисло охарактеризовано цілі та прагнення тієї молодшої генерації українських композиторів, яка вийшла на арену мистецтва у 1990-х та до якої належить О. Козаренко, основні етапи творчого шляху, мистецькі здобутки, смаки, цінності, риси індивідуальності митця.

У пункті 4.1.2 «Жанрова панорама та періодизація творчості» описано жанрову систему творчості О. Козаренка, її генезу, вибудовано біографічну та стильову періодизацію, осмислено напрямок творчої еволюції з урахуванням міждіяльнісних взаємодій.

Підрозділ 4.2 «Піанізм» присвячено проблематиці формування О. Козаренка як піаніста, аналізу його репертуару, форм концертування, окремих аспектів інтерпретації, виявленню найяскравіших рис виконавського стилю.

У пункті 4.2.1 «Формування піаніста. Репертуар» висвітлено основні етапи навчання О. Козаренка, характер його занять з В. Воробйовим, роль театру у визріванні його піаністичної індивідуальності, особливості поведінки на сцені, окреслено жанрові та стильові пріоритети репертуару, зміст монографічних програм.

У пункті 4.2.2 «Виконавський стиль» здійснено порівняння записів О. Козаренка початку 1980-х та кінця 1990-х років, на основі чого зроблено висновки про досягнення ним ранньої зрілості шляхом опанування драматичного виконавського стилю.

У пункті 4.2.3 «Форми концертування та окремі аспекти інтерпретації» розглянуто особливості камерного та сольного виконавства О. Козаренка, а також його гри з оркестром. Висвітлено особливості звукоутворення, фразування, володіння штрихами, динамікою, артикуляційними прийомами, виконавською драматургією.

У підрозділі 4.3 «Композиція» розкрито риси стилістики найбільш показових фортепіанних, симфонічних, камерно-вокальних, камерно-інструментальних, музично-театральних творів О. Козаренка, а також його грандіозних вокально-інструментальних духовних полотен.

У пункті 4.3.1 «*Фортепіанна творчість (1982–1989)*» розглянуто Варіації, Рондо, «Писанки», «Сім струн». Визначено особливості тематизму та принципи розвитку цих творів. Стверджено домінування фортепіанних жанрів у творчості митця цього періоду.

У пункті 4.3.2 «*Симфонічний жанр (1989–1994)*» проаналізовано інтонаційний зміст «Чакони», «Епістол», Концерту для скрипки з оркестром. Зроблено висновок про зародження в цих творах характерних ознак творчого почерку О. Козаренка.

У пункті 4.3.3 «*Камерна музика. Музичний театр (1988–2001)*» осмислено жанрово-тематичні та інтонаційно-стилістичні особливості творів О. Козаренка зрілого періоду – «Ірмологіон», «Мікросхеми», «Пасакалія на галицьку тему», «Дон Жуан з Коломій» («Оро», «Інвенції», «Concerto Rutheno»), «Konzertstück», «Chansone triste», «П'ять весільних ладкань з Покуття», «Богородичні пісні», «П'єро мертвопетлює», «Sonata quasi una Fantazia», «Орестея», «Час покаяння», «Sinfonia extravaganza».

У пункті 4.3.4 «*Духовні твори (1994–2014)*» визначено найхарактерніші ознаки авторського письма О. Козаренка у творах «Острозький триптих», «Страсті Господа нашого Ісуса Христа», «Псалом Давида», «Різдвяна Божественна Літургія Святого Отця нашого Іоанна Златоуста», «Українська кафолічна літургія», «Український реквієм».

У підрозділі 4.4 «Музикознавство» з'ясовано цілі, джерела, засоби та результати музикознавчої діяльності О. Козаренка.

Пункт 4.4.1 «*Школа та основні методологічні підходи*» присвячено загальній характеристиці наукового доробку О. Козаренка, висвітлено тематику наукових зацікавлень музикознавця, стисло описано процес формування його наукових поглядів.

У пункті 4.4.2 «*Концепція української національної музичної мови*» розглянуто підхід О. Козаренка до осмислення явища музичної мови як одного з різновидів знакових систем конотативного типу. Висвітлено природу музичного знака, його комунікативну функцію, поняття мовленнєвого коду як авторизованої моделі національної музичної мови.

У пункті 4.4.3 «*Історія української музики в знаковій інтерпретації*» як системи знаків описано (за О. Козаренком) колективні та індивідуальні моделі української національної музичної мови – церковну музику XVII–XVIII століть, галицьку школу, післялисенківську школу, творчість М. Лисенка, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, М. Скорика, Є. Станковича, В. Сильвестрова. Визначено їхні функції в національному музично-семіотичному процесі.

У пункті 4.4.4 «*Структура музикознавчого тексту*» означено якісні параметри наукових текстів О. Козаренка, семантико-стилістична індивідуальність яких породжена суб'єктивністю його наукової позиції, щедрим користуванням «чужим словом», лексичною багатомовністю музикознавчого словника та складністю синтаксису.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження універсальної творчої особистості в українській музичній культурі дає змогу зробити наступні висновки.

1. З'ясовано, що актуальним напрямом дослідження феномена універсальної творчої особистості в музичній культурі є не врахований і не розроблений у музикознавстві погляд на неї з позицій діяльнісного універсалізму. Запропоновано діяльнісно-структурний метод дослідження універсальної творчої особистості, що спирається на діяльнісну теорію особистості Олексія Леонтьєва, успішно апробовану в різних галузях гуманітарного знання. Розроблено покрокову методику дослідження універсальної творчої особистості в музичній культурі, що передбачає вивчення мотиваційно-діяльнісної сфери універсальної творчої особистості процесуально та як результат, ієрархії мотивів і видів діяльності (провідні, допоміжні, смислотворчі, операціональні і т. д.), системних зв'язків між ними, їхньої загальної конфігурації, із врахуванням рубіжних, кризових моментів творчого розвитку («зсувів мотивів на ціль» за О. Леонтьєвим). Розроблено концепцію дисертації, в системі поглядів якої універсальною творчою особистістю вважається *творча особистість, для якої характерно поєднання не менше трьох видів діяльності*, серед яких розрізняють провідні й допоміжні, і конфігурація яких на різних стадіях розвитку особистості, а також з погляду всього творчого шляху універсальної особистості й визначає її загальний профіль або тип. Ключове значення для дослідження універсальної творчої особистості як структурно-типологічного, культурно-історичного та системно-інтегративного явища відведено провідній діяльності, що в рамках концепції діяльнісного універсалізму трактується як *діяльність, відзначена масштабністю, тривалістю, цінністю* для митця, його сучасників та нащадків, всередині якої зароджуються нові види діяльності.

2. Простежено характерні ознаки діяльнісного універсалізму особистості в музичних культурах європейської традиції, від витоків – до початку ХІХ ст. Спостережено кілька етапів формування універсальної творчої особистості, кожен з яких відзначений наступними характерними ознаками: колективність (Первісна доба), синкретичність (Стародавній світ, Середньовіччя), екстенсивна полідіяльнісність (Відродження), інтенсивна монодіяльнісність (Бароко, Класицизм). Продемонстровано, що спільною рисою усіх цих етапів є домінування виконавства над іншими видами музичної діяльності універсальної творчої особистості, стверджено, що саме ця риса є визначальною для стадії формування універсальної творчої особистості (кумулятивний універсалізм, тип музиканта-майстра). Виявлено, що для універсальної творчої особистості у її сформованому вигляді притаманна виразна диференціація не менше трьох самостійних видів діяльності, що функціонують не як службовий обов'язок, а як результат особистісних потреб, волевиявлення особистості, її індивідуального вибору (синтетично-інтегративний універсалізм, тип музиканта-творця). Відзначено переламну функцію оперного жанру і видів діяльності, пов'язаних з оперним театром, у становленні універсальної творчої особистості в музичній культурі Нового Часу та роль Ж.-Ф. Рамо як прототипу класичного універсала.

3. Розроблено комплекс типів музикантів-універсалів Нового Часу, п'ять з яких – універсал-композитор, універсал-виконавець, універсал-музикознавець, універсал-громадський діяч, універсал-педагог – належать до видового універсалізму й утворені шляхом домінування відповідної провідної діяльності в структурі універсальної творчої особистості, а шостий – класичний універсал – утворений рівновагою не менше трьох видів провідної діяльності. Ймовірність поєднання в одній особистості ознак кількох типів визначено як належність до категорії на межі типів. Змодельовано структури діяльнісного універсалізму творчої особистості близько півсотні універсальних творчих особистостей, належних до різних національних музичних культур Західної та Східної Європи ХІХ–ХХ століть, відібраних за принципом «еталонів типу» діяльнісного універсалізму творчої особистості, частину з яких уведено в роботу з метою якомога більш стисло окреслити найхарактерніші ознаки того чи іншого типу універсальної творчої особистості (зарубіжні універсали), а частину (власне українські універсали) – з метою виявити спосіб побутування репрезентованого типу в середовищі національної музичної культури на певному етапі її розвитку. Унаслідок панорамного огляду універсальної творчої особистості в музичних культурах європейської традиції виявлено широке розповсюдження типів універсала-композитора та класичного універсала (останнього у варіантах тридіяльнісної та чотиридіяльнісної структури), помірне представлення типів універсала-виконавця, універсала-педагога та категорії на межі типів, рідкісність типів універсала-музикознавця та універсала-громадського діяча. Відзначено унікальність структури класичного універсалізму О. Мессіана, сформованої перенесенням в музичну площину позамузичних ідей релігійного, наукового, філософського походження, а також двічі синтетичним змістом останнього періоду творчості митця.

4. Доведено високий потенціал універсальної творчої особистості в українській музичній культурі. Виявлено й зазначено функціональну відповідність типу універсала-громадського діяча завданням побудови національної музичної культури (М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий, С. Воробкевич, А. Вахнянин), високий ступінь громадської активності універсалів інших типів у цей час (М. Леонтович, О. Кошиць, С. Людкевич, В. Барвінський, М. Колесса) та її зниження по мірі вирішення цих завдань. Спостережено та доведено функціональну невідповідність типу універсал-музикознавець, який виникає в ХХ столітті, після завершення формування більшості національних музичних культур, завданням побудови української музичної культури (Б. Яворський, М. Рославець, В. Витвицький). Висвітлено й стверджено особливу роль класичного універсалізму в українській музичній культурі радянського періоду (П. Козицький, М. Вериківський, В. Барвінський) як способу різними видами діяльності, зусібіч, протистояти знищенню національної музичної культури. Обґрунтовано переламну функцію типу універсал-композитор (В. Косенко, Б. Лятошинський, М. Скорик) у процесі розвитку української музичної культури, як такого, що, засвідчивши зрілість української композиторської школи, означив початок в ній нового культурно-історичного циклу, пов'язаного зі згортанням активності уні-

версальної особистості як визначального явища національної музичної культури. Охарактеризовано особливу роль універсальної особистості С. Людкевича, віднесеної до категорії на межі типів, як сумарного віддзеркалення загальноукраїнських тенденцій розвитку національної музичної культури. Доведено найбільшу затребуваність типу універсала-громадського діяча в процесах формування та розвитку національної музичної культури. Осмислено розвиненість цієї форми активності (універсала-громадського діяча) в українській музичній культурі останньої чверті ХІХ – першої половини ХХ століття в порівнянні з національними культурами західноєвропейських країн, як її показову, іманентну властивість.

5. Визначено універсальну творчу особистість О. Козаренка як належну до типу класичного універсалізму, що продовжує лінію діяльнісного універсалізму особистостей М. Лисенка, С. Людкевича, М. Скорика. Спостережено, з'ясовано та ієрархізовано індивідуально-творчі параметри його універсальної творчої особистості від базового до найвищого (знакову інтерпретацію тексту, національну тематику творчості, вокальність художнього мислення, децентралізацію текстових структур та театралізацію художніх концепцій). Змодельовано системно-інтегративні зв'язки між рівнями діяльнісного синтезу універсальної творчої особистості О. Козаренка за аналогією п'ятиповерхової спіралеподібної піраміди, семантично-художні шари якої, акумулюючи в собі спільні для всіх видів творчої активності митця художні ідеї та закономірності, перебувають у безупинному русі. Спостережено колоподібні та спіралеподібні закономірності в динаміці структури діяльнісного універсалізму творчої особистості О. Козаренка, а також дуальну діяльнісну природу композиторсько-музикознавчого десятиліття О. Козаренка 1999–2008 років, як своєрідного «знаку Людкевича».

Не претендуючи на вичерпне дослідження феномена універсальної творчої особистості, запропонована діяльнісна теорія універсальної творчої особистості, з висвітленням її сутності, осягненням особливостей еволюції, структурно-типологічних, культурно-історичних та індивідуально-творчих аспектів, дає змогу по-новому, з позицій діяльнісного універсалізму, осмислити особливу цінність універсальної творчої особистості в українській музичній культурі та на просторах світового культуротворчого процесу.

Перспективи подальшого осмислення проблематики універсальної творчої особистості можуть бути пов'язані з виходом за межі музичної культури й застосуванням розробленої методики дослідження в інших сферах творчої реалізації універсальної особистості – літературі, образотворчому мистецтві, театрі, хореографії, інших видах соціокультурних практик – релігійних, етнічних, політичних, громадських та інших. Доцільним бачиться поєднання запропонованого підходу з поглибленням феноменологічних та, особливо, компаративних студій над універсальною творчою особистістю, із залученням досвіду соціології, культурної й соціальної антропології, соціальної філософії та педагогіки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**НАУКОВІ ПРАЦІ, У ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНИ
ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ**

Монографія

1. Коменда О. І. Олександр Козаренко: піаніст, композитор, музикознавець : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 252 с.
Рецензія: Сюта Б. О. Монографія про Олександра Козаренка [Рец.: Коменда О. І. Олександр Козаренко – піаніст, композитор, музикознавець : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 252 с.]. *Студії мистецтвознавчі*. Число 3(63). 2018. С. 114–118.

Навчальний посібник

2. Єфіменко А. Г., Коменда О. І. Волинський осередок Національної спілки композиторів України : навч. посіб. Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ імені Лесі Українки, 2006. 214 с.

**Статті в наукових фахових виданнях,
затверджених МОН України як фахові за напрямом «Мистецтвознавство»**

3. Коменда О. І. Неофольклоризація культового жанру у «Нагірній проповіді» В. Рунчака як продовження практики жанрового синтезу І. Стравінського: музично-інтонаційний та естетично-художній аспекти. *Студії мистецтвознавчі*. 2005. Число 4. С. 24–32.
4. Коменда О. І. Духовні теми і жанри в українській музиці кін. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. *Студії мистецтвознавчі*. 2006. Число 4 (16). С. 51–55.
5. Коменда О. І. Жанрово-стилістичний дискурс «Двох хорів rustico» Віктора Тиможинського. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2009. Вип. 14. С. 115–133.
6. Коменда О. І. Сміслові метаморфози «Кривого танця» Віктора Тиможинського. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2009. Вип. 15, т. 1. С. 186–193.
7. Коменда О. І. Музично-риторичні прийоми як засіб інтерпретації текстів Г. Сковороди у хоровій симфонії О. Щетинського «Узнай себе». *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2010. Вип. 6. С. 43–52.
8. Коменда О. І. Жанрово-інтонаційні джерела тематизму Олександра Козаренка: процес формування творчої індивідуальності. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі*

- Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2012. Вип. 9. С. 201–231.
9. Коменда О. І. Жанрово-інтонаційні джерела тематизму Олександра Козаренка: інтонаційні відкриття композитора. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2012. Вип. 10. С. 141–157.
 10. Коменда О. І. Жанрово-інтонаційні джерела тематизму камерної кантати Олександра Козаренка «П'єро мертвопетлює». *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2012. Вип. 18, т. 1. С. 162–165.
 11. Коменда О. І. «Concerto Rutheno» Олександра Козаренка: тематизм, принципи розвитку, особливості драматургії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: мистецтвознавство*. 2013. №1. С. 10–16.
 12. Коменда О. І. Олександр Козаренко – піаніст: генеза виконавського стилю. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2013. Вип. 11. С. 43–72.
 13. Коменда О. «Вічне коло ніде не замкнеться до краю»: нова редакція «Орестеї» Олександра Козаренка (до 50-річчя з дня народження композитора). *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2013. Вип. 12. С. 143–146.
 14. Коменда О. І. Рання творчість Олександра Козаренка: початок формування індивідуальності композитора і піаніста. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 19, т. 1. С. 197–204.
 15. Коменда О. І. Симфонічна творчість Олександра Козаренка. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. 2012–2013. Вип. 26–27. С. 73–82.
 16. Коменда О. І. «„П'єро” подарував мені Київ, а „Дон-Жуана” вже Львів...»: ескіз творчого портрету Олександра Козаренка. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2014. Вип. 13. С. 12–38.
 17. Коменда О. Універсальна творча особистість Олександра Козаренка. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2014. Вип. 14. С. 13–29.
 18. Коменда О. І. Піанізм Олександра Козаренка: проблеми виконавства та інтерпретації (на прикладі концертного жанру). *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. 2015. Вип. 15. С. 175–183.

19. Коменда О. І. Постать Миколи Леонтовича у світлі концепції творчого універсалізму. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Вип. 120. 2017. С. 225–252.
20. Коменда О. І. Системно-динамічні аспекти творчої діяльності Миколи Лисенка (до 175-річчя від дня народження). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2018. № 4 (41). С. 7–24.
21. Коменда О. І. Станіслав Людкевич – митець універсального обдарування. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Вип. 124. 2019. С. 151–160.

**Статті в наукових фахових виданнях України,
внесених до міжнародних наукометричних баз даних**

22. Коменда О. І. Феномен Мирослава Скорика в світлі ідей творчого універсалізму. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*. 2019. №1. С. 342–346.

**Статті в наукових виданнях України,
внесених до наукометричних баз даних**

23. Коменда О. І. Універсальна особистість як феномен музичної культури: доба ренесансу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: мистецтвознавство*. 2016. Вип. 35. С. 156–164.
24. Коменда О. І. Рефлексії з приводу рецепції. *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини*. 2016. Вип. 12. С. 323–326.
25. Коменда О. І. Жанрова панорама та періодизація творчої діяльності Олександра Козаренка. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: музичне мистецтво*. 2018. №2. С. 146–154.

**Статті в зарубіжних наукових виданнях,
внесених до міжнародних наукометричних баз даних**

26. Коменда О. И. Три подхода к изучению исполнительской интерпретации музыкального текста. *Музыкальная академия*. 2015. №4. С. 159–164.
27. Коменда О. И. Музыкальный театр Александра Козаренко. *Ars inter Culturas*. 2016. V. 5. S. 91–105.
28. Komenda O. I. Teorie osobowości przez pryzmat zadań typologii universalizmu twórczego. Teorii osobowości krzyż pryzmu zawań typologii twórczego uніверсалізму. *European Humanities Studies: State and Society. Europejskie Studia Humanistyczne: Państwo i Społeczństwo*. 2017. №4 (I). S. 194–208.
29. Коменда О. И. Универсализм как типологическая черта творческой личности: методологические основы исследования. *Ars inter Culturas*. 2018. V. 7. S. 227–248.

Статті в наукових іноземних періодичних виданнях

30. Komenda O. I. Współczesny kompozytor ukraiński Ołeksander Kozarenko i jego twórczość sceniczna. *Kamerton*. 2013. №57. S. 252–259.

Наукові праці, які свідчать про апробацію матеріалів дисертації

31. Коменда О. І. Сильові маски «Царя Едіпа» І. Стравінського як один із прийомів драматургії театру показу. *Стравінський та Україна: тези Міжнар. наук.-теор. конф.* Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ імені Лесі Українки, 2007. С. 66–69.
32. Коменда О. І. Жанрово-інтонаційні джерела творчості Олександра Козаренка. *Минуле і сучасне української музичної культури крізь призму європейських класичних традицій* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. Харків : ХНАДУ, 2013. С. 13–15.
33. Коменда О. І. Естрадно-джазові твори Мирослава Скорика. *Новината за напреднали наука – 2013* : матеріали за ІХ междунар. науч. практ. конф. 17–25 май. 2013 г. Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. С. 67–72.
34. Коменда О. І. Ренесансна творча особистість: риси універсалізму як феномен історичної доби. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти* : матеріали ХІХ міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 30 лист. 2016 р. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 198–202.
35. Коменда О. І. Станіслав Людкевич – митець універсального обдарування. *Сучасна наука та освіта Волині* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. 22 лист. 2018 р. Луцьк ; Володимир-Волинський, 2018. С. 189–192.
36. Коменда О. І. Феномен Мирослава Скорика в світлі ідей творчого універсалізму. *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях* : тези Другої Міжнар. наук.-практ. конф. 1–2 лист. 2018 р. Київ, 2018. С. 36–37.
37. Коменда О. І. Універсалізм творчої особистості: постановка проблеми *Регіональні культурні, мистецькі та освітні практики* : матеріали VI Міжнар. електр. наук.-практ. конф. 14–15 берез. 2019 р. Мелітополь, 2019. С. 56–60.
38. Коменда О. І. Освітньо-педагогічна діяльність українських композиторів як складова творчого універсалізму. *Мистецька освіта в Україні: сучасний стан – інноваційність – перспективи розвитку* : тези доп. Міжнар. наук. конф. 12–13 квіт. 2019 р. Київ, 2019. С. 26–27.
39. Коменда О. І. Діяльнісно-структурний метод дослідження універсальної творчої особистості. Антон Рубінштейн (до 190-річчя від дня народження). *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях* : тези Третьої Міжнар. наук.-практ. конф. 7–8 лист. 2019 р. Київ, 2019. С. 78–81.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

40. Коменда О. І. Камерна кантата в українській музиці 2-ї пол. ХХ ст. Основні напрямки і тенденції розвитку жанру. *Проблеми педагогічних технологій*. 2006. Вип. 1 (31). С. 22–26.
41. Коменда О. І. Музичні маски «Царя Едіпа» І. Стравинського в контексті розвитку модерного театру ХХ ст. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2008. Вип. 2. С. 89–105.
42. Коменда О. І. Поняття жанру в сучасному музикознавстві. *Музична україністика: сучасний вимір*. 2009. Вип. 3. С. 120–140.
43. Коменда О. І. Стиль, напрямок і метод: до питання розмежування та правомірності застосування понять у музикознавстві. *Проблеми педагогічних технологій*. 2009. Вип. 3–4. С. 68–76.
44. Коменда О. І. Музикознавчі інтерпретації поняття стилю. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. 2009. Вип. 9. С. 113–118.
45. Коменда О. І. Функції концепту «надія» у кантаті Віктора Тиможинського на слова Лесі Українки. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: мистецтвознавство*. 2009. №2 (29). С. 57–63.
46. Коменда О. І. «Ой у Луцьку славнім...» Віктора Тиможинського: до питання подієвості музичного тексту. *Ставропільські філософські студії. Ultima ratio*. 2010. Вип. 4. С. 129–144.
47. Коменда О. І. Концентрований і розосереджений види тематизму у камерній творчості Олександра Козаренка. *Яровиця*. 2013. №1. С. 8–13.
48. Коменда О. І. Жанрово-інтонаційні джерела тематизму (на прикладі творчості Олександра Козаренка). *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці музикознавчої комісії*. 2014. Т. ССLXVII. С. 252–283.
49. Коменда О. І. Особливості піанізму Олександра Козаренка (на прикладі камерного виконавства). *Яровиця*. 2013. №2. С. 42–48.
50. Коменда О. І. Музична мова і мовлення в концепції українського національного мово-стилю Олександра Козаренка. *Яровиця*. 2014. №3. С. 133–139.
51. Коменда О. І. Фортеп'янні твори Лисенка в інтерпретації Олександра Козаренка. *Українська музика*. 2014. №3 (13). С. 43–51.
52. Коменда О. І. Рецензія на компакт-диск Олександра Козаренка «Фортепіанна музика Миколи Лисенка». *Українська музика*. 2014. №4 (14). С. 156–159.

Публікації у співавторстві

53. Коменда О. І., Дужич-Ніколайчук В. І. Музика, поезія і танець у хореодрамі Віктора Тиможинського «Неминуча». *Студії мистецтвознавчі*. 2007. Число 2 (18). С. 58–65.
54. Тиможинський В. А., Коменда О. І. Риси гармонічного стилю кантати М. Скорика «Весна». *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2007. Вип. 1. С. 71–87.
55. Дем'янчук О. Н., Коменда О. І. Деякі аспекти жанрово-стильового діалогу в сучасному українському органному мистецтві. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2007. Вип. 1. С. 64–70.
56. Коменда О. І., Тиможинський В. А. «Стравинський. Думки і музика» А. Яжембської: новий підхід до вивчення творчості композитора. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2008. Вип. 2. С. 206–217.
57. Коменда О. І., Сухоцька Н. С. Інтертекстуальний простір «Українського реквієму» О. Козаренка. *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2011. Вип. 7. С. 428–448.
58. Komenda O. I., Odarchuk N. A. Ukrainian Pianist Oleksandr Kozarenko. *International Journal of Humanities and Cultural Studies*. 2016. V. 3, is. 2. P. 1012–1021.

АНОТАЦІЯ

Коменда О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво». – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського Міністерства культури, молоді та спорту України, Київ, 2020.

Запропонована дисертація присвячена феномену універсальної творчої особистості, розглянутому в аспекті діяльнісного універсалізму. У ній обґрунтовано діяльнісно-структурний метод дослідження універсальної творчої особистості, простежено основні тенденції діяльнісного універсалізму особистості в ряді культур європейської традиції, доведено особливу значущість цього феномена для української музичної культури. Розкрито функціональну відповідність типу універсала-громадського діяча (М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий, С. Воробкевич, А. Вахнянин та інші) та функціональну невідповідність ти-

пу універсала-музикознавця (Б. Яворський, М. Рославець, В. Витвицький) завданням побудови української музичної культури, визначено роль класичного універсалізму в українській музичній культурі радянського періоду (М. Вериківський, П. Козицький, В. Барвінський) як способу протистояти знищенню національної традиції, осмислено функцію типу універсал-композитор (В. Косенко, Б. Лятошинський, М. Скорик) як уособлення переламного моменту цілеутворення української музичної культури, охарактеризовано роль універсальної творчої особистості С. Людкевича як віддзеркалення загальноукраїнських тенденцій розвитку національної музичної культури, доведено високий культуротворчий потенціал універсальної творчої особистості в процесах формування та розвитку національної музичної культури та значущість типу універсала-громадського діяча як характерного явища української музичної культури, обумовлено вагоме значення музично-громадської діяльності для особистостей універсалів інших типів (М. Леонтович, О. Кошиць, Б. Яворський, М. Рославець, М. Вериківський, П. Козицький, С. Людкевич, М. Колесса, В. Барвінський, В. Витвицький та інші), визначено класичний тип діяльнісного універсалізму особистості О. Козаренка як продовження лінії діяльнісного універсалізму М. Лисенка – С. Людкевича – М. Скорика, спостережено індивідуально-творчі параметри універсальної творчої особистості О. Козаренка, її системно-інтегративні зв'язки, рівні діяльнісного синтезу та динаміку розвитку.

Ключові слова: універсальна творча особистість, провідна та допоміжна діяльність, структура діяльнісного універсалізму, кумулятивний тип діяльнісного універсалізму, системно-інтегративний тип діяльнісного універсалізму, комплекс типів музикантів-універсалів, класичний універсал, універсал-громадський діяч, універсал-музикознавець, універсал-педагог, універсал-композитор, універсал-виконавець, функції універсальної творчої особистості.

SUMMARY

Komenda O. I. Universal Creative Personality in Ukrainian Musical Culture. – Qualifying Scientific Work on the Rights of Manuscripts.

Thesis for the Habilitation of the Degree of Doctor in Art Studies in the specialty 17.00.03 “Musical Art”. – The P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Ministry of Culture, Youth and Sports of Ukraine, Kyiv, 2020.

The proposed dissertation is the first study in the Ukrainian musicology of the phenomenon of the Universal Creative Personality in Ukrainian musical culture. The author considered this phenomenon in the individual-creative, comparative-typological and functional-dynamic aspects. The focus and methodology of the research give an opportunity to understand the specifics of the universal creative individual. This allows scientists to understand the phenomenon of creative individuality. The proposed new ways make it possible to comprehend the format of the Ukrainian

musical culture and the meanings of the world musical-historical process deeper and more accurately.

In the O. Komenda's dissertation, the typology of universal creative personality is analyzed on the material of musical culture of the European tradition. The author defined the essence of the phenomenon of activity universalism and traced its evolution. She revealed his peculiarities in structural, typological, functional and individual-creative aspects.

O. Komenda analyzed the state of knowledge of the universal creative personality in musicology, cultural studies and personal psychology, studied and summarized a number of existing scientific approaches. She determined the activity-structural research method of the universal creative personality as a typological phenomenon in the personalistic musicology.

The evolution of the activity universalism phenomenon is considered in the musical-historical process of different musical cultures of European tradition and the structures of activity universalism of the brightest representatives of the Ukrainian music culture from the beginning of the 19th to the beginning of the 21st century are described. The typology of activity universalism was built on the material of the European musical culture of the 19th and 20th centuries.

In the dissertation, the functional specificity of typological manifestations of the activity universalism is demonstrated on the material of the Ukrainian musical culture of the second half of the 19th and early 21st centuries. The system-integrative essence of activity universalism as an individual-creative phenomenon was revealed by the author on example of the creative personality of Oleksandr Kozarenko as one of the most indicative universal personalities of the contemporary Ukrainian musical culture.

The cumulative type of activity universalism is shown to be associated with the type of musician-master, and the system-integrative type of activity universalism is associated with the type of musician-creator. The essence of the of the universal creative personality of the New Time phenomenon is clarified through the a complex of types of universal musicians of the New Time developed by O. Komenda. She also substantiated the activity-structural method of research of typological manifestations of universal creative personality. Within the task framework of this research O. Komenda traced the main tendencies of activity universalism of different musical cultures of the European tradition. She revealed a turning function of the opera in the formation of the universalism of the New Time and determined the role of Je. F. Rameau as a prototype of the classic universal creative personality.

In the dissertation, O. Komenda has built the structures of activity universalism about fifty most representative universal personalities of the European musical culture of the 19th and 20th centuries. Accordingly to this, she observed different degrees of representatives of different types of creative universal personality in different historical periods and national communities. The researcher noted the uniqueness of the structure of activity universalism of O. Messiaen.

The functional correspondence with the task of constructing a Ukrainian musical culture of the type of the universal-public figure and the functional discordance with it of the type of the universal-musicologist is shown, and the role of a classical uni-

versalism in the Ukrainian musical culture of the Soviet period as a way to resist the destruction of the national tradition is defined. O. Komenda substantiated the function of the universal-composer type as the personification of the breakthrough moment of the goal formation of the Ukrainian musical culture. She determined the role of the universal personality of S. Ludkevych as a reflection of the common tendencies of the development of the Ukrainian musical culture.

O. Komenda confirmed the high cultural potential of the universal personality in the processes of formation and development of the national musical culture. She comprehended the significance of the type of universal-public figure as a characteristic phenomenon of Ukrainian musical culture. In the dissertation musicologist defined the classical universalism of O. Kozarenko as a continuation of the line of M. Lysenko – S. Lyudkevych – M. Skoryk. For this purpose the author described the levels of activity synthesis in the structure of activity universalism of O. Kozarenko and modeled the nature of the system-integrative connections with the tendencies of his activity universalism in a dynamic projection.

Key words: universal creative personality, leading and auxiliary activities, the structure of activity universalism, cumulative type of activity universalism, system-integrative type of activity universalism, a complex of types of musicians-universals, classic universal, universal-public figure, universal-musicologist; universal-pedagogue; universal-composer, universal-performer, the functions of an universal creative personality.